

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Therese Grennard

Med rätt att döda?

- En undersökning av Europakonventionen
och dess hantering av abort och dödshjälp
ur ett moralfilosofiskt perspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: David Reidhav

Termin: VT 2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Introduktion	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Avgränsning	5
1.4 Metod	6
1.5 Material och källkritik	7
1.6 Forskningsläge	7
1.7 Disposition	8
2 MORALFILOSOFISKA PERSPEKTIV	9
2.1 Deontologisk etiklära	9
2.2 Konsekvensetisk teori	11
3 EUROPAKONVENTIONENS RÄTTIGHETSSKYDD	15
3.1 Europadomstolens syn på abort	15
3.2 Europadomstolens syn på dödshjälp	18
3.3 Relationen mellan ståndpunkterna till abort och dödshjälp	21
3.4 Rättighetsskyddet ur moralfilosofiska perspektiv	23
4 EUROPAKONVENTIONENS ROLL	25
4.1 Vilken roll spelar konventionen idag?	25
4.2 Vilken roll bör konventionen spela?	26
5 AVSLUTNING	28
5.1 Slutsatser	28
5.2 Personliga reflektioner	29

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	30
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	33

Summary

The purpose of this essay is to examine to what extent and in which way the European Convention on Human Rights comprises the phenomena of abortion and assisted dying. The argument held by the European Court of Human Rights during its decision-making process is being inspected in the essay. A legal philosophical perspective characterizes the essay and the discussion of the European Court of Human Rights, regarding the two different life terminating processes, is being analyzed in relation to its compatibility with diverse moral philosophical theories.

The investigation shows that the European Court of Human Rights approaches these morally charged questions with a great measure of caution; the European Convention on Human Rights does not contain a decree, nor a prohibition, for the states to guarantee individuals a right to abortion or assisted dying. The Court ascertains that these sensitive questions are best decided in the individual state and points out a wide *margin of appreciation*. That the Convention allows such large elbow room regarding these questions which touch upon such elementary rights as the right to life and the right to self autonomy, leads to elevation of attendant questions concerning the role of the Convention.

Therefore the work also considers which role the Convention has today as safeguard of human rights in Europe. The role has changed since its establishment over sixty years ago, when the intention was to secure all individuals in Europe a minimum protection of their human rights. A *de lege ferenda*-perspective is adopted in the last part of the essay, where an analytical discussion is held regarding which role the Convention ought to have in the legal framework of today.

The European Convention on Human Rights enact the right to life and the right to personal autonomy, which are to be guaranteed to all individuals in the contracting states. Now, if the European Court of Human Rights does not fill these ordinances with regulations of current issues, what protection does the individual actually obtain for its human rights?

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är undersöka i vilken mån och på vilket vis Europakonventionen omfattar företeelserna abort och dödshjälp. Den argumentation Europadomstolen för vid sitt beslutsfattande granskas i arbetet. Ett rättsfilosofiskt perspektiv präglar uppsatsen och Europadomstolens diskussion om de två olika livsavslutande processerna analyseras utifrån dess förenlighet med olika moralfilosofiska teorier.

Utredningen visar att Europadomstolen möter dessa moraliskt laddade frågor med stor försiktighet; Europakonventionen innehåller varken påbud eller förbud för staterna att garantera enskilda en rätt till abort eller dödshjälp. Domstolen konstaterar att dessa känsliga frågor avgörs lämpligast i den enskilda staten och pekar därmed på en bred *margin of appreciation*. Att konventionen ger staterna stort svängrum i dessa frågor, som rör så grundläggande rättigheter som rätten till liv och rätten till självbestämmande, väcker följdfrågor om konventionens roll.

Arbetet behandlar därför även vilken roll konventionen har idag som rättighetsskydd för mänskliga rättigheter i Europa. Rollen har förändrats sedan dess upprättande för drygt sextio år sedan då intentionen var att alla individer i Europa skulle erhålla ett minimiskydd för sina mänskliga rättigheter. Ett de lege ferenda-perspektiv intas i slutet av uppsatsen där en analytisk diskussion förs om vilken roll konventionen bör ha i rätten idag.

Europakonventionen stadgar rätten till liv och rätten till personlig autonomi, vilka ska garanteras alla individer i konventionsstaterna. Om Europadomstolen nu inte fyller i dessa bestämmelser med regleringar av dagsaktuella frågor, vilket skydd erhåller då den enskilda för sina mänskliga rättigheter?

Förkortningar

Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakommissionen	Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ¹

---

¹ Rom, 1950-11-04, SÖ 1952:35.

1 Inledning

1.1 Introduktion

Denna uppsats diskuterar den juridiska hanteringen av två olika medicinska företeelser som båda syftar till att förhindra fortsatt liv. Benämningen *abort* används idag för förhållandet att en graviditet upphör eller avbryts innan den tjugoundra graviditetsveckans slut och att fostret är dött vid framfödandet. Endast framkallad abort, där graviditeten avsiktligt avbryts, berörs i uppsatsen.² *Dödshjälp* är en benämning på åtgärder som påskyndar dödens inträde hos en svårt sjuk person.³ En differentiering görs mellan assisterat självmord och eutanasi där den avgörande skillnaden är vem som utför den dödliga behandlingen – patienten själv eller någon annan, exempelvis en läkare.⁴ Endast aktiv dödshjälp behandlas i arbetet.

Båda ingreppen är avsiktliga åtgärder som leder till att människoliv inte fortsätter sin naturliga gång. Den svenska lagstiftaren, såväl som Europadomstolen, väljer dock att hantera företeelserna markant olika. I den svenska rättsordningen finns idag en lagstadgad rätt till abort, men inte till dödshjälp.⁵ Europakonventionen varken förbjuder eller påbjuder rätt till någon av de två behandlingarna uttryckligen, men det har vid flertalet tillfällen diskuterats om konventionen kan anses innehålla en reglering av någondera.⁶ Från ett moralfilosofiskt perspektiv kan de regleringar som finns idag ses på många olika sätt.

Det kan anses att hindrande av liv alltid är fel eller att det finns fall då det kan vara rättfärdigt.⁷ Ur det förstnämnda perspektivet kan det påstås att det föreligger en asymmetri i de regelverk som tillåter att hindra liv i det ena fallet, men inte i det andra.

---

² Bygdeman, Marc & Malmquist, Jörgen, 2015.

³ Malmquist, Jörgen, 2015.

⁴ Sumner, 2012, s. 41.

⁵ Abortlag (1974:595); Tännsjö, 2009, s. 16.

⁶ Rynning, 2005, s.205, 208.

⁷ Tännsjö, 2009, s. 120-121.

Frågor om abort och dödshjälp är inget de flesta människor behöver ta ställning till i vardagen, men de kan bli aktuella vid någon tidpunkt i våra liv. De beslut lagstiftare och domstolar fattar får avgörande betydelse för i vilken mån vi människor själva kan bestämma över dessa otroligt personliga frågor.

1.2 Syfte och frågeställningar

Rätten att hindra fortsatt liv tillerkänns individer i ett antal rättsordningar i vissa specifika situationer. Huruvida en sådan rätt ska finnas kan ses som en moraliskt laddad övergripande fråga. Uppsatsens huvudsakliga syfte är att utreda hur Europadomstolen hanterar regleringar av abort och dödshjälp, vilket rättighetsskydd Europakonventionen ger i frågorna och huruvida det föreligger en asymmetri i hanteringen av dessa två företeelser.

Undersökningen görs mot bakgrund av det grundläggande eftersträvandet om jämlikhet i rätten, att Europakonventionen ska tolkas i sin helhet, och mot olika moralfilosofiska perspektiv. Vidare syftar arbetet till att undersöka huruvida den gränsdragning Europadomstolen gör av rättighetsskyddet, då den tolkar konventionen, är moraliskt försvarbar och då även granska Europakonventionens roll i rätten.

För att uppnå detta syfte kan följande frågeställningar lyftas fram:

- Vilka etiska grunder kan reglering kring abort och dödshjälp vila på?
- Finns det någon motsättning i hur Europadomstolen argumenterar för, respektive emot, rätten till abort och dödshjälp?
- Är gränsdragningen för Europakonventionens rättighetsskydd moraliskt försvarbar?
- Vilken roll ska Europakonventionen ha som rättighetsskydd?

1.3 Avgränsning

Abort- och dödshjälpsreglering är endast två av många känsliga och omdebatterade frågor i rätten, men tids- och platsbrist har motiverat ett antal

avgränsningar. Medicinska och filosofiska ställningstaganden kring när livet börjar och ett foster blir en person har därför i hög grad utelämnats.

Arbetets juridiska huvudinriktning har motiverat att endast ett begränsat antal skolor inom normativ etik, och enbart deras mest grundläggande drag, har beaktats i den moralfilosofiska diskussionen. Samhällsdebattens argumentation har uteslutits likaså, då uppsatsens syfte specifikt varit att undersöka Europadomstolens argumentation mot bakgrund av moralfilosofiska teorier.

1.4 Metod

För att besvara arbetets första frågeställning har något av ett rättsfilosofiskt perspektiv antagits i kombination med nyttjandet av den rättsdogmatiska metoden.⁸ Grundläggande tvärvetenskapliga inslag av filosofisk natur har möjliggjort en diskussion om huruvida en rättsordning bör tillåta de livsprocessavbrytande ingreppen ur olika moralfilosofiska perspektiv.

Rättskällor såsom konventionsartiklar, praxis och doktrin har studerats för att besvara arbetets efterföljande frågeställningar om Europakonventionens reglering av abort och dödshjälp samt vilken roll konventionen spelar idag. Således har en mer renodlad rättsdogmatisk metod använts i denna del.

Arbetet inbegriper *bör*-frågor av analytisk karaktär varför ett de lege ferenda-perspektiv har antagits i dessa delar. Då utredningen huvudsakligen bygger på att olika etiska utgångspunkter läggs till grund för besvarandet av juridikrelaterade frågor, genomsyras framställningen av subjektiva inslag. Argument från motstående sidor har lyfts fram och jämstort utrymme har givits till båda sidor i syfte att eftersträva en balans och neutralitet i arbetet.

---

⁸ Kleineman, 2013, s. 21.

1.5 Material och källkritik

Då berörd konventionstext inte ger något tydligt svar på frågorna om vilka rättigheter som omfattas har praxis och doktrin till stor del varit ledande för arbetet. Praxis från Europadomstolen är knapphändig, men de avgöranden som kommit på området har tillåtits spela en stor roll då slutsatser dragits, eftersom Europadomstolen har tolkningsmonopol på Europakonventionen.⁹ Det finns omfattande doktrin att tillgå om Europakonventionen och dess nuvarande roll. Stor tillit har givits till etablerade författare med expertis inom området, såsom f.d. justitierådet Danelius som även varit ledamot av Europakommissionen.

Källorna som har använts vid studierna av olika synsätt på hur abort och dödshjälp ska regleras är i betydligt högre grad subjektiva. Då doktrin av Singer, Tännsjö och Finnis använts, vilka alla har uttalade starka moraluppfattningar, har givetvis detta beaktats. Vidare har ett kritiskt synsätt hållits gentemot all litteratur på området eftersom även författare som inte uttryckligen tar ställning ändå torde påverkas av bakomliggande moraltankar.

Artiklar har givits viss betydelse i arbetet. Där de nyttjats för att besvara de lege lata-frågor har stor vikt fästs vid i vilken tidsskrift de publicerats samt författarens ställning. Då de har använts för att besvara frågor om hur rätten bör vara har ett större mått av subjektivitet välkomnats för att öppna för en intressant diskussion.

1.6 Forskningsläge

På ett internationellt plan har såväl abort- som dödshjälpsregleringsfrågan utretts ordentligt i doktrin, men endast var för sig. Det finns ytterst begränsad juridisk utredning kring hur de förhåller sig till varandra – en fråga som istället diskuterats flitigt inom moralfilosofin. Frågan om Europakonventionens roll och utveckling har berörts i betydligt större

---

⁹ Ehrenkrona, 2014, s. 248.

omfattning, både i doktrin och under konferenser inom Europarådet.¹⁰ Vitt skiljda meningar råder dock i samtliga frågor.

Detta arbete ämnar bidra till att fylla den lucka som finns inom doktrinen genom att beröra relationen mellan den juridiska hanteringen av abort och dödshjälp i Europakonventionen.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med en redogörelse för olika etiska skolor. De moralfilosofiska perspektiven som går att härleda ur dessa appliceras sedan kontinuerligt på de olika juridiska frågor uppsatsen behandlar. I det efterföljande avsnittet behandlas Europakonventionens rättighetskydd i relation till abort- och dödshjälpsfrågan och i arbetets sista huvudavsnitt berörs Europakonventionens roll. Analytiska inslag förekommer i de relevanta avsnitten fortlöpande i texten för att underlätta läsningen, och i arbetets avslutning ges utrymme till deduktion och personlig reflektion.

---

¹⁰ Council of Europe, 2014.

2 Moralfilosofiska perspektiv

Abort och dödshjälp utgör två väldigt moraliskt laddade fenomen.

Lagstiftares och domstolars inställningar torde i huvudsak baseras på uppfattningar om rätt och fel snarare än ekonomiska och praktiska hänsyn. Givetvis är det tänkbart att politiska skäl kan motivera att inte ta i en fråga, eller att oron över hur ett ingrepp ska fungera i praktiken påverkar människors åsikter, men det går inte att undgå att olika etiska skolor ser på dessa ingrepp ytterst olika. Kan lagstiftare och domstolar tänkas hantera företeelserna i rättsordningen i enlighet med någon normativ etiklära?

2.1 Deontologisk etiklära

Den deontologiska etikläran, pliktetiken, utgör en normativ lära där en handling anses ha ett intrinsiskt värde. Handlingens värde anses vara helt eller delvis oberoende av dess konsekvenser.¹¹ Livet tillerkänns egenvärde och som utgångspunkt är såväl mord som självmord en kränkning av den grundläggande respekt som alla är skyldiga att visa gentemot livet.¹²

Förespråkare för principen om livets helgd bär dessa moral tankar. Den kanske mest välkända filosofen som företräder läran om att livet är heligt är pliktetikern Immanuel Kant, men läran har även fått fäste bland djupt religiösa grupper. Radikala anhängare anser att det aldrig är moraliskt försvarligt att aktivt och avsiktligt avsluta ett oskyldigt människoliv. Foster anses vara mänskliga varelser. Följaktligen anses abort, såväl som självmord och dödshjälp, förkastligt.¹³ Lagstiftare som förbjuder båda de diskuterade formerna av livshämmande kan alltså anses ha stöd för sina val i denna lära. Genom anslutande till denna filosofi undviks helt diskussionen om när ett foster ska anses vara en person och ha rätt till liv.

---

¹¹ Haglund, Dick, 2015.

¹² Sumner, 2012, s. 130-132.

¹³ Tännsjö, 2009, s. 38.

Anhängare till denna skola skiljer på aktivt och passivt dödande. Medan framkallad abort och dödshjälp anses omoraliskt kan passivitet, eller en handling som syftar till att göra gott men som också påskyndar döden, accepteras. Läran om dubbel effekt, vilken innebär att det kan vara rätt att utföra en god handling, såsom smärtlindring, även om denna påskyndar något ont, såsom döden, är relevant att uppmärksamma här. Det är den avsedda effekten, handlingens syfte, som avgör huruvida handlingen är moraliskt rätt eller inte.¹⁴ Denna moralfilosofi kan rättfärdiga terminal sedering – att en patient sövs ner tills döden inträffar för att undvika smärta, exempelvis efter upphörande av behandling – men inte dödshjälp.¹⁵

Många enas om att livet är heligt och att det inte får avslutas avsiktligt, trots att olika uppfattning om dess begynnelsepunkt råder. Frångås den extrema utgångspunkten att livet börjar vid befruktningen uppstår en svår gränsdragningsproblematik med ett spann om cirka nio månader. För pliktetikern bringar detta svåra dilemman eftersom det är just vid tidpunkten då livet anses börja som det vore omoraliskt att avsluta graviditeten. En lagstiftare som legaliserat abort torde snarare argumentera för sin sak ur ett annat etiskt perspektiv eftersom en exakt korrespondens mellan den tidpunkt då livet börjar och den tidpunkt upp till vilken abort legaliserats inte kan fastslås. Detta då den förra tidpunkten troligen inte har ett vetenskapligt eller unisont svar.¹⁶

John Finnis, rättsvetare och filosof, framför naturrättsligt baserade argument emot legalisering av både abort och dödshjälp.¹⁷ Han talar om ”det mänskliga goda” och livets centrala ställning bland dessa goda ting, vilka alla har egenvärde.¹⁸ Från befruktningen skapas något som har kapacitet att agera som människa och Finnis anser vidare att denna kapacitet skapar mänsklighet i vilken värde ligger. Han avfärdar teorier om dualism, såsom att det vore möjligt att säga att en person i vegetativt tillstånd inte längre

---

¹⁴ Tännsjö, 2009, s. 33, 38.

¹⁵ Westrin & Nilstun, 2005, s. 15.

¹⁶ *Vo v. France*, p.82-84.

¹⁷ Finnis, 1973; Finnis, 1995.

¹⁸ Finnis, 1980, s. 85-87.

skulle vara en människa för att *mänsklighet* baseras på flera faktorer, och att det därför går att påskynda dennes död utan att egentligen kränka ett mänskligt liv.¹⁹ Således når Finnis slutsatsen att mänskligheten och livet inte får kränkas, och att tillåtande av abort och dödshjälp kan vara just en sådan kränkning.

Den deontologiska etikläran torde således främst vara förenlig med rättsregleringar där såväl abort som dödshjälp har kriminaliserats. Det kan dock tänkas möjligt att ställningstagandet i en rättsordning som förbjuder dödshjälp men legaliserat abort – troligen främst i ett tidigt stadium av graviditeten – står i samklang med principen om livets helgd och accepterandet av att livet har egenvärde. Anses livet inte vara påbörjat torde principen inte hindra ett abortingrepp.

2.2 Konsekvensetisk teori

Konsekvensetiken bygger på grunden att den handling som ger resultatet med störst sammanlagt värde alltid ska väljas.²⁰ Fortsatt liv för en människa kan givetvis väga tungt i bedömningen av vilket handlingsalternativ som bringar störst värde, men för en anhängare till den konsekvensetiska teorin är det långt ifrån självklart. Det enskilda fallet måste ses till, och alla intressen som kan tänkas påverkas beaktas, för att avgöra hur det största värdet ska uppnås. Detta innebär att vad som är moraliskt rätt endast kan avgöras för en specifik situation med alla fakta vid handen, men torde även i viss mån kunna appliceras på en lag och dess sammanlagda generella resultat.²¹

Den utilitaristiska grenen av denna etiklära har gjort sig själv till något av en förespråkare för dödshjälp.²² För en person som inte längre vill leva, lider av svåra smärtor och önskar utöva självbestämmande över sin död, torde det ligga större värde i att få avsluta sitt liv än att fortsätta det. Det enda som då

---

¹⁹ Finnis, 1995, s. 31-32.

²⁰ Sumner, 2012, s. 135.

²¹ Bentham, 1907, s. 29-42.

²² Ringskog & Wasserman, 2001, s. 15.

kan motivera att personen inte ska erbjudas dödshjälp är, enligt utilitaristen, om andra intressen av att hålla personen vid liv finns som väger tyngre. Här kan sorg hos anhöriga, men även negativa effekter för samhället i stort beaktas. Att individer tappar tilltro för läkare och *slippery slope*-argumentet, om att en ursprungligt strikt legalisering av dödshjälp kommer att uppmjukas och allt fler patienter bli föremål för dödshjälp – kanske till och med utan uttrycklig begäran – är två vanliga argument emot dödshjälp. Ett annat argument är att den som vill leva känner press från samhället att begära dödshjälp för att inte längre vara en börda. Utilitaristen beaktar alla dessa faktorer då denne ämnar maximera värdet.²³ Lagstiftare som vill legalisera dödshjälp kan således argumentera för att en lag som möjliggör för de lidande som direkt berörs att få slippa smärtan, tillsammans med värdet i att respektera personlig autonomi, bringar störst värde. En lagstiftare som vill förbjuda dödshjälp kan peka på den rädsla samhället i stort kan känna om en lag införs och att det är ett så litet antal berörda patienter för vilka lagen skulle medföra positiva aspekter. Ett konsekvensetiskt perspektiv kan således stödja båda sidor.

Torbjörn Tännsjö, svensk filosofiprofessor och dödshjälpsförespråkare, ansluter sig till ett utilitaristiskt synsätt. Han värderar inte enbart den personliga autonomin högt utan tar även steget att utmana ett av de tyngsta argumenten mot legalisering av dödshjälp: att individer kan känna sig som en börda och begära dödshjälp trots att de egentligen för egen del önskar leva. Tännsjö anser att även om detta blir en effekt av legalisering kan det finnas situationer, exempelvis då en patients liv bringar större börda för anhöriga och samhället än vad det innebär värde för patienten själv, då patienten bör begära dödshjälp för att agera moraliskt.²⁴

Denna moralfilosofi torde även kunna användas för att stödja såväl legalisering som kriminalisering av abort. Om fostret inte anses vara en individ, och således inte bära rätten till liv, talar mycket för att konsekvensetikern skulle anse värdet av att den gravida kvinnan får utöva

---

²³ Tännsjö, 2009, s. 129.

²⁴ Tännsjö, 2009, s. 137.

sin självbestämmanderätt bringa mest värde. Givetvis ska även samhällets intresse i att fostret vidareutvecklas beaktas – tidigare har exempelvis befolkningstillväxtsskäl varit något den svenska lagstiftaren beaktat.²⁵ En lag om fri abort är dock inte otvivelaktigt det som bringar störst sammanlagt värde, även om fostret blott anses vara en del av kvinnan.

Judith Jarvis Thomson, moralfilosof och aborträttsförespråkare, resonerar i en välkänd artikel att även om premissen att fostret är en individ godtas kan abortoperationer rättfärdigas på ett moraliskt plan. Hon argumenterar att rätten till liv inte garanterar en rätt att använda någon annans kropp, även om detta är nödvändigt för fortsatt liv.²⁶ En lagstiftare som ställer sig i linje med denna rättighetsteori torde kunna motivera en fri aborträtt fram till födelsen samt en rätt för den enskilda att erhålla dödshjälp eftersom det är individen och ingen annan som beslutar över sin kropp.

Trots att utilitaristen erkänner värdet av den personliga autonomi torde denne inte acceptera Thomsons argumentation och värdeteori. Även i de fall då en gravid kvinna blivit våldtagen, och således inte valt att bli gravid, väntas utilitaristen argumentera att det kan ligga ett större värde i att ett foster ges ett liv än i att en gravid kvinna slipper bära på det i nio månader. I ett sådant scenario vore det moraliskt fel att vägra bära barnet.²⁷ Detta perspektiv skulle således kunna motivera en lagstiftning där abort förbjuds, men kanske dödshjälp tillåts.

Precis som att konsekvensetikern beaktar värdet i att slippa att leva i frågan om dödshjälp ska tillåtas, beaktar denne även detta i abortfrågan. Beräknas barnet födas med grava skador eller att tvingas växa upp i en exceptionellt osund miljö kan det finnas värde i att inte behöva genomlida detta.²⁸ I strävan att maximera värde kan dock tänkas att utilitaristen snarare ser till

---

²⁵ SOU 1971:58, s. 19.

²⁶ Jarvis Thomson, 1971, p. 56.

²⁷ Singer, 1996, s. 135-136.

²⁸ Singer, 1996, s. 165.

helheten och förespråkar välanpassade adoptions- och vårdlagar än obegränsad aborträtt.

En något extrem utilitaristisk synvinkel presenteras av moralfilosofen Peter Singer. Han drar slutsatsen att foster inte kan känna smärta eller tillfredsställelse, inte är rationella och självmedvetna varelser och att de därmed inte kan ha preferenser. Singer anser att moderns preferenser alltid väger tyngre i en utilitaristisk kalkylation eftersom endast de existerar – något som utgör ett argument för fri abort.²⁹ Förutom att ge lagstiftare som önskar en legalisering av abort ammunition, bistår Singer även lagstiftare som vill introducera dödshjälp med stödargument för sin sak. Denne påstår att även om ett litet antal *onödiga dödsfall* sker om eutanasi legaliseras, exempelvis då tillfrisknande hade kunnat ske om inte livet avbrutits i förtid, finns ändå ett större värde i att låta alla de som lider stora mått av smärta undgå densamma.³⁰

---

²⁹ Singer, 1996, s. 124-156.

³⁰ Singer, 1996, s. 175.

3 Europakonventionens rättighetskydd

Europakonventionen får idag anses vara det juridiska regelverk som väger allra tyngst i fråga om mänskliga rättigheter inom Europa. Den förbinder de anslutna staterna att garantera enskilda medborgare vissa rättigheter och skydd för dessa.³¹ Dess slagkraftighet skapas genom systemet med Europadomstolen som kontrollorgan och möjligheten för enskilda att dra stater inför rätta. Innan det elfte tilläggsprotokollet trädde ikraft, år 1998, var domstolens uppgifter fördelade mellan Europakommissionen och den tidigare versionen av Europadomstolen.³²

Den kanske mest grundläggande aspekten i konventionen är att den ålägger de bundna staterna att gentemot individen garantera rätten till liv.³³ Vidare stadgar konventionen ett förbud mot omänsklig eller förnedrande behandling och en rätt till skydd för privat- och familjeliv.³⁴ Dessa bestämmelser kan, tillsammans med det diskrimineringsförbud som konventionen innehåller i förhållande till dess artiklar, anses utgöra de mest centrala bestämmelserna i relation till frågor om abort och dödshjälp.

3.1 Europadomstolens syn på abort

Europadomstolen har behövt befatta sig med klagomål angående aborter vid ett antal tillfällen på senare tid vilket har lett till viss framväxt av praxis. Vid konventionens tillkomst var abort vidspritt kriminaliserat i de anslutna staterna, och de ansåg en abort kränka rätten till liv för det ofödda barnet.³⁵ Konventionen är dock ett levande instrument som ska tolkas i förhållande till dagens samhälle, varför det är inställningarna hos staterna idag som

---

³¹ Rynning, 2005, s. 203-204.

³² Danelius, 2012, s. 19-20, 22.

³³ Europakonventionen artikel 2.1.

³⁴ Europakonventionen artikel 3.1, artikel 8.1.

³⁵ Puppink, 2013, s. 142-144.

ligger till grund för hur domstolen tolkar konventionen inom den ram semantiken uppställer.³⁶

Den första frågan som uppstår är vem de rättigheter som garanteras i konventionen tillkommer – den gravida kvinnan eller såväl fostret som kvinnan. Svaret är väsentligt eftersom den mest avgörande frågan för om en abortvänlig rättsordning står i enlighet med konventionen eller inte är huruvida det ofödda barnet ska anses vara en person, i den mening begreppet har i artikel 2, och därmed garanteras rätten till liv. Denna känsliga fråga om när livet anses börja har domstolen valt att lämna öppen för respektive stat att avgöra, och med detta följer att skyddet som var och en garanteras genom artikel 2 kan aktualiseras vid olika stadier av livsprocessen, från befruktningen till födseln, i olika stater.³⁷ Domstolen har konstaterat att det inte finns någon konsensus bland de europeiska staterna i frågan om tidpunkten för livets början. Beslut om tidpunkten ska falla inom staternas *margin of appreciation*, vilket är det utrymme staterna ges att tolka konventionsrättigheterna i enlighet med egna seder och betingelser.³⁸

Beslutar staten att livet börjar från befruktningen ska alltså fostret garanteras rätten till liv, och i detta läge måste dess rätt balanseras mot kvinnans rätt – dels till liv, dels till personlig autonomi. Här torde slutsatsen kunna dras att endast kvinnans rätt till liv, alltså vid de tillfällen hennes liv står på spel, är anledning nog att kränka fostrets rätt till liv.³⁹ Europakommissionen har genom avgöranden visat att rätten till liv ofta ges företräde framför andra bestämmelser i konventionen, såsom rätten till personlig integritet, och därmed sannolikt även rätten till personlig autonomi.⁴⁰ Väljer en stat denna syn på livets början torde alltså en reglering om fri abort strida mot rätten till liv i konventionen.

---

³⁶ Palm, 2003, s. 742.

³⁷ Puppinc, 2013, s. 144.

³⁸ Palm, 2003, s. 746; Danelius, 2012, s. 70-71.

³⁹ Puppinc, 2013, s. 145.

⁴⁰ *X v. Germany*, s. 8.

Beslutar en stat att livet börjar först vid födseln, eller vid en annan tidpunkt senare under graviditeten, innebär alltså detta att fostret inte erkänns rätten till liv som stadgas i konventionen före den tidpunktens inträde. Således står kvinnans rättigheter i centrum i detta läge. Följaktligen blir frågan dels om en abortvänlig rättsordning ändå kan strida mot konventionen, dels om de rättigheter konventionen stadgar till och med kan innebära en skyldighet för staten att garantera en rätt till abort.

Som utgångspunkt har var och en rätt till personlig autonomi och därmed en rätt att besluta över sin egen kropp. Detta faller in under artikel 8 vari rätten till privatliv slås fast. Domstolen har dock konstaterat att då en kvinna är gravid måste rätten till privatliv balanseras mot andra intressen, eftersom privatlivet i detta läge är så nära sammanlänkat med det växande fostret.⁴¹ Domstolen har inte uppgivit exakt vilka intressen som ska balanseras, men uttalandet visar att staten kan ingripa i en gravid kvinnas rätt att besluta över sin kropp, om så är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till andra intressen.⁴²

Den bestämmelse som främst använts för argumentationen att Europakonventionen skulle innehålla en rätt för en gravid kvinna att besluta över sin kropp, och därmed ha rätt till abort, är artikel 8 om rätten till privatliv. Likt ovan angivit är detta inte en absolut rättighet och domstolen har uttryckt att artikel 8 inte ger någon rätt till abort. I samma fall som detta fastslagits har domstolen även konstaterat att frågan om abort är tungt etiskt laddad och att då någon klar konsensus inte finns bland konventionsstaterna måste en bred *margin of appreciation* hållas.⁴³

Hittills har alltså visats att konventionen som utgångspunkt varken förbjuder eller påbjuder anslutna stater att tillåta eller erbjuda abortingrepp. Det finns dock situationer då konventionen kan innehålla bestämmelser om frågan. En stat som kriminaliserat aborter även då den gravida kvinnans liv står på spel

---

⁴¹ *A, B and C v. Ireland*, p. 212-213.

⁴² Europakonventionen artikel 8.2.

⁴³ *A, B and C v. Ireland*, p. 214, 233-237.

kan tänkas kränka hennes rätt till liv. Motsatt kan en rättsordning där fri abort erbjuds tänkas bryta mot konventionens bestämmelse om rätt till liv i det fall staten även tillerkänts fostret status som person i konventionens mening. Det har gjorts gällande att en lag som skulle innebära fri aborträtt under även den senare delen av graviditeten knappast torde vara konventionsenlig.⁴⁴

3.2 Europadomstolens syn på dödshjälp

Att skydda envars rätt till liv utgör den första skyldigheten för en stat som anslutit sig till Europakonventionen.⁴⁵ Konventionen kräver inte enbart att staten garanterar att myndigheter inte berövar någon rätten till livet förutom under mycket specifika omständigheter, utan även att staten erhåller skydd mot att en enskild skulle beröva en annan enskild på livet, exempelvis genom effektiv kriminalisering.⁴⁶ Det uttrycks tydligt att individen har rätt till liv, men ingenting nämns om huruvida individen har rätt till död om så önskas.

Praxis från Europadomstolen som berör dödshjälpsfrågan är knapphändig och det var inte förrän år 2002 som domstolen fick ta ställning till en fråga inom området. Rättsfallet *Pretty v. United Kingdom* rörde en kvinna som var svårt sjuk i ALS och önskade att få hjälp att påskynda den ändå snart förestående döden för att undvika allvarligt lidande. Självmord var inte kriminaliserat i Storbritannien, men att assistera någon som begick självmord utgjorde ett brott. Då *Pretty* själv var förlamad på grund av sin sjukdom, och således inte fysiskt kunde ta sitt eget liv, vände hon sig till Director of Public Prosecutions för att få en garanti av densamma att inte åtala hennes make om han assisterade henne vid självmord. När de brittiska myndigheterna vägrade att tillmötesgå hennes önskan sände hon ett klagomål till Europadomstolen om att Storbritannien kränkte hennes mänskliga rättigheter.⁴⁷

---

⁴⁴ Danelius, 1993, s. 89.

⁴⁵ Europakonventionen artikel 2.1.

⁴⁶ Rynning, 2005, s. 205.

⁴⁷ Rynning, 2005, s. 205-206.

Klagomålet baserades på flera artiklar, vilket gav domstolen anledning att undersöka huruvida någon av artiklarna 2, 3, 8, 9 eller 14 inrymde en rätt till assisterat självmord.⁴⁸ Det är värt att notera att endast assisterat suicid utreds i detta ärende – inte eutanasi.

Pretty inledde sitt klagomål med att påstå att artikel 2 om rätt till liv även innehåller en rätt att råda över sitt liv.⁴⁹ Hon menade vidare att rätten att råda över sin död inte är en antites till rätten till liv, utan att den är en följsats därav.⁵⁰ Domstolen hade tidigare konstaterat att vissa rättigheter i konventionen innehåller en korresponderande rättighet att avstå från detsamma. Exempelvis innehåller rätten att gå med i en organisation enligt artikel 11 också en motsvarande rätt att inte behöva gå med i en organisation.⁵¹ Här fattade dock domstolen beslutet att inte tolka artikel 2 på samma vis och slog fast att ingen rätt att få assistans att dö, vare sig av staten eller någon utomstående individ, kan utläsas ur artikel 2.⁵²

Nästa argument Pretty lyfte fram var att Storbritannien kränkte det absoluta förbudet mot omänsklig eller förnedrande behandling genom att förvägra henne assistans att dö och därigenom hålla henne kvar i ett liv fyllt av smärta.⁵³ Domstolen påpekade att lidande som härrör från naturliga sjukdomar kan omfattas av skyddet i artikel 3 om något förvärrande orsakas av att myndigheten tillsätter eller utesluter viss behandling. I detta fall erhöll Pretty lämplig vård varför någon kränkning av artikeln inte förelåg.⁵⁴ Europakommissionen har tidigare konstaterat att aktioner som kan anses utgöra omänsklig eller förnedrande behandling, vilka förbjuds enligt artikel 3, kan anses vara konventionsenliga i de fall så sker för att en kränkning av artikel 2 ska undvikas.⁵⁵ Statens åtagande att skydda livet torde väga tyngre,

---

⁴⁸ *Pretty v. United Kingdom*, p.3.

⁴⁹ Rynning, 2005, s. 206.

⁵⁰ *Pretty v. United Kingdom*, p. 14.4.

⁵¹ *Young, James and Webster v. United Kingdom*, p. 65.

⁵² *Pretty v. United Kingdom*, p. 39-40.

⁵³ Europakonventionen artikel 3.

⁵⁴ *Pretty v. United Kingdom*, p. 52-53.

⁵⁵ *X v. Germany*, s. 8.

och i detta fall ansåg domstolen att tvinga staten att tillåta handlande som syftade till att avsluta ett liv, var att tolka artikel 3 för långt.⁵⁶

Det var med argumentet om skyddet för individens självbestämmande i artikel 8 Pretty nådde bäst framgång. Domstolen klargjorde att begreppet *privatliv* har en bred innebörd som inte kan definieras uttömmande och att en individ ska få bestämma över sitt sluske. Vidare uteslöt domstolen inte att en stats förvägran att låta en individ bestämma över sin kropp på detta sätt kan strida mot rätten till privatliv och autonomi, men pekade på de undantagsmöjligheter som finns för staten att basera sitt ställningstagande på i artikel 8.2. Storbritannien lyfte fram att förbudet mot assisterande av självmord fanns för att skydda andra individer; staten kunde inte tillåta regler där enskilda fall beaktades och om självmordassistans tilläts generellt kunde psykiskt svaga hamna i kläm. Domstolen accepterade Storbritanniens motivering och ansåg den falla under artikel 8.2. Att påtvinga en patient viss behandling uttalades dock kunna strida mot självbestämmanderätten.⁵⁷

Domstolen behandlade endast översiktligt artikel 9. Pretty tillerkändes rätten att förespråka dödshjälp, men domstolen angav även att en sådan rätt inte innebar en rätt att erhålla det som förespråkades.⁵⁸

Det sista argumentet Pretty framförde för sin sak var att Storbritannien kränkte diskrimineringsförbudet som följer av artikel 14.

Diskrimineringsförbudet gäller endast i förhållande till de rättigheter som följer av konventionen, men på grund av att det inte kunde uteslutas att artikel 8 var kränkt utredde domstolen påståendet.⁵⁹ Pretty ansåg att eftersom hon inte fysiskt kunde begå självmord erhöll hon inte samma möjligheter i brittisk lag att styra över sitt livsslut som friska människor. Domstolen har tidigare klargjort att diskriminering kan bestå i att olika fall behandlas lika – såsom att förbudet mot att assistera självmord gäller även i

---

⁵⁶ *Pretty v. United Kingdom*, p. 54-56.

⁵⁷ *Pretty v. United Kingdom*, p. 61-74.

⁵⁸ *Pretty v. United Kingdom*, p. 82.

⁵⁹ *Pretty v. United Kingdom*, p. 87.

fall då den som vill dö inte kan utföra handlingen utan hjälp.⁶⁰ Här uttalade dock domstolen att Storbritannien hade objektiva och rättfärdigande skäl att inte göra skillnad i lag mellan de som kan, och de som inte kan, begå självmord.⁶¹

Vad mynnar då detta ut i? Det står klart att konventionen inte ger envar någon rätt till dödshjälp. Argumenten emot assisterat suicid och eutanasi anses ofta vila på samma grund, vilket indikerar att inte heller rätt till eutanasi följer av konventionen.⁶² Staten har alltså varken en skyldighet att tillåta dödshjälp eller att erbjuda detsamma. Nästa fråga blir då om det är konventionsstridigt att tillåta eller erbjuda dödshjälp. Idag är dödshjälp legaliserat i ett antal stater som är bundna av Europakonventionen, men hittills har Europadomstolen låtit vara osagt huruvida detta är konventionsenligt eller inte.⁶³ Domstolen har dock uttalat att en bedömning av konventionsstridigheten för en rättsordning där dödshjälp tillåts måste göras mot bakgrund av ett konkret fall. Intressen som alla skyddas av konventionen, rätten till liv och rätten till privatliv samt självbestämmande, står emot varandra och en välavvägd bedömning måste göras.⁶⁴ Tidigare har domstolen angivit att en stats reglering kring möjligheten att orsaka en person skada ska bedömas i det enskilda fallet och skäl för att tillåta detta, såsom personlig autonomi och samtyckets innebörd, vägas mot de faror tillåtandet av skadan kan innebära.⁶⁵

3.3 Relationen mellan ståndpunkterna till abort och dödshjälp

Europadomstolen har uttalat att en avvägning måste göras mellan flera, delvis motsägelsefulla, rättigheter i konventionen vid bedömningen av huruvida legalisering av abort och dödshjälp är konventionsenlig. I båda fallen väger den personliga autonomin och självbestämmande över ens egen

---

⁶⁰ *Thlimmenos v. Greece*, p. 44.

⁶¹ *Pretty v. United Kingdom*, p. 89.

⁶² Sumner, 2012, s. 124.

⁶³ Tännsjö, 2009, s. 16.

⁶⁴ *Pretty v. United Kingdom*, p.41.

⁶⁵ *Laskey and Others v. United Kingdom*.

kropp ner den ena vågskålen. Det är framför allt livets helgd som tynger ner den andra. Exakt hur de olika konventionsstadgade rättigheterna ska balanseras anger inte konventionen i sig, och Europakommissionen har fastställt att då en av två artiklar måste kränkas – eftersom de skyddar motstående intressen – finns ett visst utrymme för respektive stat att avgöra konflikten.⁶⁶

Somliga av de berörda rättigheter konventionen garanterar kan inskränkas.⁶⁷ Moral, trots begreppets vaga och högst varierande innebörd i olika stater, har accepterats som en anledning vilken kan motivera en inskränkning av en rättighet.⁶⁸ Anser lagstiftaren i en stat att livets helgd väger tyngre än alla andra rättigheter torde detta kunna underbygga en begränsning av rätten till självbestämmande under artikel 8, vilket i sin tur kan motivera förbud mot såväl abort som dödshjälp. Det kan tyckas att då en stats moral tillerkänns så stor betydelse att den kan påverka inskränkande av garanterade rättigheter, bör något krav på enhetlighet krävas; om ett förbud mot dödshjälp motiveras med argument om livets helgd, borde inte då även ett förbud mot abort att finnas? I frågan om abort ska tillåtas är det ju inte endast självbestämmande över eget liv som måste premieras, utan även så långt kroppsligt självbestämmande att det tillåts inverka på fostret.

Likt konstaterat ovan har Europadomstolen behandlat frågan om såväl abort som dödshjälp med stor försiktighet. Domstolen har poängterat att en avvägning ska ske där alla intressen måste beaktas, och detta har domstolen tillåtit ge olika utslag eftersom samhället i olika stater har olika värderingar. Det är således inte endast livets helgd som vägs mot den personliga autonomin, utan även andra intressen kan vägas in, såsom skydd för samhällets svaga. Detta kan vara en anledning till att stater hanterar abort och dödshjälp olika.

---

⁶⁶ *X v. Germany*, s. 8.

⁶⁷ Europakonventionen artikel 2.1, artikel 8.2.

⁶⁸ Palm, 2003, s. 746-747.

Kan då en asymmetri anses finnas i vilka rättigheter Europakonventionen garanterar? Först ska det noteras att konventionen ska tolkas enhetligt på så vis att den ska ses i sin helhet och att rättigheter inte ska undergräva varandra. Detta tenderar att leda till en restriktiv rättighetstolkning då ett visst ställningstagande kan tänkas bringa oklara och vittspridda effekter i framtida fall.⁶⁹ Sannolikt är detta ytterligare en anledning, utöver svårigheten att finna en gemensam europeisk moral, att konventionen varken förbjuder eller påbjuder något av ingreppen.⁷⁰ Att domstolen inte har tagit ställning medför dock att någon direkt asymmetri knappast kan anses föreligga i rättighetsskyddet.

Konventionen kräver inte att en och samma moraluppfattning, gällande det inbördes förhållandet mellan rätten till liv och rätten till självbestämmande, ska råda enhetligt i alla frågor i staterna. Inte heller detta kan anses ge uttryck för inkonsekvens i de stadgade rättigheterna eftersom Europadomstolen dömer i enskilda fall.⁷¹ Domstolen varken kan eller ska bedöma funktionsdugligheten av en stats rättsordning, utan endast se till huruvida en specifik rättighet kränkts i ett specifikt fall.⁷² Något som slutligen ska noteras är att även om Europadomstolen idag lämnar ett visst utrymme till staters *margin of appreciation*, och ger dem vissa möjligheter att själva balansera rättigheter, är konventionen ett levande instrument som kan komma att få ny innebörd i takt med samhällets utveckling.⁷³

3.4 Rättighetsskyddet ur moralfilosofiska perspektiv

Vad har det då för innebörd att Europadomstolen inte tagit ställning till frågorna om abort och dödshjälp? I första ledet innebär detta att Europakonventionen inte innehåller någon reglering kring abort och dödshjälp. Följaktligen garanteras vare sig ett foster, en gravid kvinna, en

---

⁶⁹ Cameron, 2014, s. 80-81.

⁷⁰ Danelius, 2012, s.52.

⁷¹ *Pretty v. United Kingdom*, p. 41.

⁷² Cameron, 2014, s. 75.

⁷³ Palm, 2003, s. 744.

sjuk människa som vill erhålla hjälp att dö eller en sjuk människa som fruktar de faror en legalisering av eutanasi kan innebära, något direkt rättighetsskydd i konventionen.

Pliktetikern som värnar principen om livets helgd tittar sannolikt missnöjt på domstolens snäva tolkning av *rätten till liv*.⁷⁴ Denne anser troligen att skyddet är bristfälligt då Europadomstolen inte klarlagt att en legalisering av abort och dödshjälp är konventionsstridig. Naturrättsanhängaren framför troligen att den positiva rätten ska stå i samklang med den normativa för att vara moraliskt försvarbar.⁷⁵ Då livet anses bära intrinsikalt värde innebär detta att Europakonventionens inkompleta skydd för livet kan kritiseras.

Anhängare till konsekvensetiska teorier torde vara mer välkomnande gentemot Europadomstolens hänskjutande av konventionsenlighetsfrågorna till medlemsstaterna och deras *margin of appreciation*. Utilitaristen anser att en värdemaximeringskalkyl ska göras med så många fakta på hand som möjligt om vad som ger största möjliga nytta.⁷⁶ Här kan paralleller dras till Europadomstolens uttalanden, gällande såväl dödshjälp som abort, att en balansering mellan olika intressen måste ske för att avgöra huruvida en inskränkning i rätten till självbestämmande får göras. Då staterna kan tänkas vara bättre utrustade med fakta gällande den lokala situationen torde det kunna stå i samklang med utilitarismen att överlämna bedömningen till dessa och avstå från generell reglering för alla konventionsstater. Utilitaristen torde generellt stödja de undantagsmöjligheter konventionen vanligen stadgar i de relativa rättighetsartiklarnas andra stycke, då detta öppnar för fallanpassade bedömningar.⁷⁷

---

⁷⁴ Europakonventionen artikel 2.

⁷⁵ Bauhn, 2012, s. 321.

⁷⁶ Bentham, 1907, s. 29-42.

⁷⁷ Jfr. Dahlman, 2010, s. 91-93.

4 Europakonventionens roll

Europadomstolen är otvivelaktigt det viktigaste organet i fråga om mänskliga rättigheter i Europa.⁷⁸ Detta, kombinerat med att domstolen givits ett tolkningsmonopol på Europakonventionen, innebär att makten över vilken roll konventionen kommer att ha och vilka framtida gränsdragningar som ska göras i rättighetsskyddet centreras hos ett väldigt litet antal människor.

4.1 Vilken roll spelar konventionen idag?

Upprättandet av Europakonventionen påbörjades under efterkrigstiden, år 1949, och syftade inte till att harmonisera lagstiftning eller att skapa materiell lag, utan till att skydda en viss minimistandard av rättigheter i konventionsstaterna. Autonomi utgör en av statens grundstenar och konventionen avser endast att vara ett subsidiärt skydd till staternas egna skydd för mänskliga rättigheter. För att en mellanstatlig överenskommelse, med egna beslutsfattande organ, ska fungera effektivt krävs att en balans hålls där de avsedda rättigheterna garanteras enskilda utan att staterna känner att utomstående personer i Strasbourg ingriper alltför mycket i deras domän. Detta motiverar en bred *margin of appreciation* i känsliga frågor där någon europeisk konsensus inte existerar.⁷⁹ Skulle domstolen intervensera och kräva specifika detaljregleringar i dessa frågor är det möjligt att stater skulle upphöra att följa konventionen vilket också skulle medföra att staterna inte längre åtog sig att garantera minimiskyddet.

Värdet i att ha ett stort antal anslutna stater som garanterar de grundläggande rättigheterna för enskilda tycks idag premieras över ett ännu starkare rättighetsskydd. Försiktigheten med att ta i kontroversiella frågor såsom abort och dödshjälp är en indikation på detta.⁸⁰ Ett stort antal konventionsstater är givetvis att föredra då fler personer tryggas mänskliga

---

⁷⁸ Cameron, 2014, s. 38.

⁷⁹ Cameron, 2014, s. 42, 74-76.

⁸⁰ Cameron, 2014, s. 74.

rättigheter, men detta kan tänkas ske på bekostnad av vissa individers rätt, eftersom en lika hög rättighetsstandard inte garanteras i alla konventionsstater. Pondera att konventionen hade krävt en högre grad av självbestämmanderätt för individer och följaktligen legalisering av abort och dödshjälp. Detta kunde lett till att stater vägrade följa konventionen och tappade förtroende för dess organ, men det kunde också resultera i att fler individer i Europa tryggades en rätt till abort och dödshjälp.

Det går inte att ange vilken roll konventionen kommer att ha i framtiden, men det går att lyfta fram vilken utveckling som skett hittills. Sedan antagandet har konventionen utvecklat fler rättigheter än vad som ursprungligen avsågs och förutspåddes, mycket genom att den tolkas i ljuset av nuvarande förhållanden.⁸¹ Då inställningen i samhället ändras över tid följer att Europadomstolen tolkar konventionen annorlunda och kanske kommer konventionen i framtiden att innehålla en reglering av rätten att avsluta den naturliga livsprocessen.⁸²

4.2 Vilken roll bör konventionen spela?

Olika åsikter råder om vilken roll Europakonventionen bör ha som skydd för mänskliga rättigheter. Röster har höjts för att markera konventionens ursprungliga, subsidiära, funktion och därmed vikten av att staterna tar sitt ansvar i att trygga sina medborgares rättigheter. Då Europadomstolen översvämmas av klagomål, och omkring 80 % av dessa gäller en bestämd grupp om 10 stater, har hävdats att lösningen måste hittas på nationell nivå och rättighetsskyddet värnas där.⁸³ Stater som fälls av domstolen är skyldiga att rätta sig efter avgörandena.⁸⁴ Det vore dock opraktiskt, kostsamt, och kanske även omöjligt, att tillsätta organ som inte bara övervakade utan även agerade exekutivt i enlighet med domarna om konventionsstaterna inte efterföljer dem. Andra har lyft fram att konventionen bör ges en större roll

---

⁸¹ Cameron, 2014, s. 77, 80.

⁸² Danelius, 2012, s. 50.

⁸³ Mignon, 2012.

⁸⁴ Ehrenkrona, 2012, s. 364.

och har argumenterat för ökad statlig finansiering så att fler ärenden kan utredas.⁸⁵

Fler klagomål sänds in och målbalansen i Europadomstolen ökar.⁸⁶ Detta bör sannolikt indikera att en väktare av mänskliga rättigheter, skiljd från den enskilda staten, behövs. Då ett fåtal stater genererar majoriteten av klagomålen kan det dock tänkas möjligt att resurser hade gjort större nytta om de satsades direkt i dessa stater. Denna aspekt hade ur ett konsekvensetiskt perspektiv fått beaktas för att besvara frågan huruvida Europakonventionen utgör det bästa medlet för att trygga mänskliga rättigheter. Naturrättaren hade lyft fram att den positiva rätten är rättfärdigad om den står i samklang med den naturliga rätten, och att mänskliga rättigheter, såsom rätten till liv, bör säkerställas. Denne hade troligen fokuserat mindre på medlet via vilket målet nås, och således inte tillhandahållit något svar på vilken roll Europakonventionen bör ha i förhållande till andra rättighetsbesörjande funktioner.

---

⁸⁵ Birchall, 2012.

⁸⁶ Ehrenkrona, 2012, s. 360.

5 Avslutning

5.1 Slutsatser

Europadomstolen har valt att inte ta direkt ställning till ingreppen abort och dödshjälp vilket innebär att de är oreglerade i Europakonventionen idag. Därmed har också risken undvikits för att en asymmetrisk reglering skulle uppstå, där ett livsavslutande men inte ett annat accepteras. Kanske är det av politiska skäl domstolen avstått från att avgöra frågan. Kanske har domstolen ansett att det faktiskt är betydligt lämpligare att staterna bestämmer själva. Detta agerande kan såväl kritiseras som hyllas.

De som själva har en stark moraluppfattningsbaserad åsikt kan föra kritik mot att domstolen inte fattat beslut därefter. Andra kan kritisera att domstolen inte beslutat något överhuvudtaget och att politiska skäl ska tillåtas inverka på rättighetsskyddet. Kanske har dessa en vision om Europakonventionen som ett starkt och detaljerat rättighetsskydd för alla individer i Europa och anser att detaljerade beslut ska fattas och konventionens roll stärkas. De som förespråkar principen om livets helgd torde ofta återfinnas i denna kategori – rätten till liv är absolut och ska skyddas på alla plan.

Konventionen utgör dock idag ett av världens effektivaste skydd för mänskliga rättigheter. Många torde hylla domstolens val att inte detaljreglera känsliga frågor utan istället värna det stora antal stater som är anslutna. Ju fler som är anslutna, desto fler människor garanteras ett grundläggande minimiskydd av rättigheter. Konsekvensetikern premierar den största sammanlagda nyttan och hade kanske anslutit sig till denna sida i diskussionen om konventionens roll. Vidare hade densamme lyft fram vikten av att bedöma den moraliska riktigheten, i att utföra en abort eller dödshjälp, i det enskilda fallet, varför generella regleringar inte alltid är den bästa lösningen.

Det finns lika lite ett rätt svar på frågan huruvida Europakonventionen bör reglera abort och dödshjälp som frågan vilken roll konventionen bör ha. Arbetet syftade till att undersöka hur dessa moraliskt känsliga frågor faktiskt har hanterats och huruvida denna hantering och argumentation haft någon inneboende motsättning. Dessa frågor har besvarats under arbetets gång och en diskussion har förts kring vilken roll Europakonventionen har och bör ha.

5.2 Personliga reflektioner

Rättsordningarna i konventionsstaterna har gravt olika regleringar om abort och dödshjälp. Jag påbörjade denna utredning med en misstanke om att jag skulle finna något slags asymmetri i hur Europadomstolen argumenterade i frågorna eftersom någon samstämmighet inte finns bland de europeiska staterna. Under arbetets gång byttes min kritiska syn, mot denna inbillade motsägelsefulla hantering av Europadomstolen, ut mot en kritisk syn på konventionens roll istället. Jag fann ingen asymmetri och detta beror i hög grad på att det inte finns någon reglering.

Europakonventionen upprättades för att vara ett minimiskydd för *alla* individer i konventionsstaterna. Även om jag förstår konventionens subsidiära roll och fördelarna med att hålla en bred *margin of appreciation* i känsliga frågor, sticker det ändå i mina ögon att min rätt till självbestämmande hade varit markant annorlunda om jag exempelvis bott i Nederländerna eller Irland istället för i Sverige.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor:

SOU 1971:58, Rätten till abort. Slutbetänkande av 1965 års Abortkommitté

Litteratur

Böcker:

Bentham, Jeremy, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation.*, Clarendon Press, Oxford, 1907

Cameron, Iain, *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, 7 uppl., Iustus, Uppsala, 2014

Dahlman, Christian, *Rätt och rättfärdigande: en tematisk introduktion i allmän rättslära*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter*, 5 [rev.] uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 1993

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2012

Finnis, John, *Natural law and natural rights*, 1 uppl., Oxford University Press, Oxford, 1980

Finnis, John, *A philosophical case against euthanasia i Euthanasia Examined: Ethical, Clinical and Legal Perspectives*, (Keown, John (red.)) Cambridge University Press, Cambridge, 1995

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod i Juridisk Metodlära*, (Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.)) 1 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Ringskog, Susanne, Wasserman, Danuta, *Hastening the End of Life: History, Research and Current Swedish and International Debate on the Issue of Euthanasia*, National Centre for Suicide Research and Prevention of Mental Ill-health, Stockholm, 2001

Rynning, Elisabeth, *Dödshjälp- mänsklig rättighet eller folkrättsbrott? i Att få hjälp att dö- synsätt, erfarenheter, kritiska frågor*, (Westrin, Claes-Göran & Nilstun, Tore (red.)) Studentlitteratur, Lund, 2005

Singer, Peter, *Praktisk etik*, 2 uppl., Thales, Stockholm, 1996

Sumner, L.W, *Dödshjälp: etiska och juridiska aspekter*; översättning av Holmqvist, Anna, Fri tanke, Lidingö, 2012

Tännsjö, Torbjörn, *Döden är förhandlingsbar*, 1 uppl., Liber, Stockholm, 2009

Westrin, Claes-Göran & Nilstun, Tore (red.), *Att få hjälp att dö - synsätt, erfarenheter, kritiska frågor*, Studentlitteratur, Lund, 2005

Artiklar och tidskrifter:

Bauhn, Per, *Rätt och orätt i lag och moral: ett normativt perspektiv på svensk rättskipning* i Svensk Juristtidning 2012, s. 319-336

Ehrenkrona, Carl Henrik, *Europadomstolen – vadan och varthän?* i Svensk Juristtidning 2012, s. 360-371

Ehrenkrona, Carl Henrik, *Fri- och rättighetsskyddet i Europa – Strasbourg, Bryssel eller både och?* i Svensk Juristtidning 2014, s. 244-255

Finnis, John, *The Rights and Wrongs of Abortion: A Reply to Judith Thomson* i Philosophy & Public Affairs Vol. 2, No. 2 (Winter, 1973), s. 117-145

Jarvis Thomson, Judith, *A Defence of Abortion* i Philosophy and Public Affairs, Vol. 1, No. 1 (Autumn, 1971), s. 47-66

Palm, Elisabeth, *Rättspraxis och tolkningsmetoder i Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna* i Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet 2003/04, s. 739-749

Puppincck, Gregor, *Abortion and the European Convention on Human Rights* i Irish Journal of Legal Studies vol. 3(2), 2013, s. 142-193

Elektroniska källor

Samtliga senast hämtade 2015-05-23 klockan 14.00

Birchall, Jonathan, *Joint Statement: Strengthening the Protection of Human Rights in Europe*, publicerad 2012-03-06, tillgänglig via:
<http://www.opensocietyfoundations.org/press-releases/joint-statement-strengthening-protection-human-rights-europe-0>

Bygdeman, Marc & Malmquist, Jörgen, *Abort* i Nationalencyklopedin, tillgänglig via:

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/abort>

Council of Europe, *Reforming the European Convention on Human Rights, Interlaken, Izmir, Brighton and beyond*, 2014, tillgänglig via:
http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/Publications/Compilation%20ReformECHR2014_en.pdf

Haglund, Dick, *Deontologisk etik* i Nationalencyklopedin, tillgänglig via:
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/deontologisk-etik>

Malmquist, Jörgen, *Dödshjälp* i Nationalencyklopedin, tillgänglig via:
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dödshjälp>

Mignon, Jean-Claude, *European court of human rights is not perfect, but it's still precious*, The Guardian nätupplaga, publicerad 2012-04-19, tillgänglig via: <http://www.theguardian.com/law/2012/apr/19/european-court-of-human-rights-human-rights>

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen:

A, B and C v. Ireland, application no. 25579/05, ECHR 2010-VI

Laskey and Others v. United Kingdom, application no. 21627/93; 21628/93;
21974/93, Reports of Judgements and Decisions 1997-I

Pretty v. United Kingdom, application no. 2346/02, ECHR 2002-III

Thlimmenos v. Greece, application no. 34369/97, ECHR 2000-IV

Vo v. France, application no. 53924/00, ECHR 2004-VIII

Young, James and Webster v. United Kingdom, application no. 7601/76;
7806/77, 1981, Series A no 44

Europakommissionen:

X v. Germany, application no. 10565/83, Commission decision of 9 May
1984